

Insights on the Haggadah

Rabbi Yosef Sharbat

פסח תשע"ח 2018 Pesach

The Rav
Shlomo Zalman
Haggadah

#1

בּוֹרֵא פְּרֵי הַתֵּינִין

Who creates the fruit of the vine

In addition to being used for the regular *Yom Tov Kiddush*, this cup of wine also serves another purpose. It is the first of the four cups of wine that were instituted by the Sages for the Seder. According to the Midrash, these four cups correspond to the four expressions of redemption used by God in His promise to Moshe in *Shemos* 6:6-7: 1) "I shall *take you out from under the burdens of Egypt*; 2) I shall *rescue you from their servitude*; 3) I shall *redeem you with an outstretched arm and with great judgments*; 4) I shall *take you to Me for a people and I shall be a God to you.*"

Why did the Sages choose wine as the medium to express the four expressions of redemption? Many people experience discomfort from drinking so much wine. Why not institute a ceremony using four fruits, four nuts, or even four matzos? Surely this would also spur the children's curiosity, providing us the opportunity to explain the four expressions of redemption and their significance on this night.

We must know that the four expressions of redemption are not mere repetitive variations of the same theme. They each build upon the other, each creating additional levels of joy: First, "I shall take you out from under the burdens of Egypt," which is a relief from physical labor. Second, "I shall rescue you from their servitude" — this indicates the absolution of all servility. Third, "I shall redeem you with an outstretched arm," which refers to the physical extrication of the Jews from the land of Egypt. Fourth, "I shall take you to Me for a people," which indicates the *spiritual* elevation of the Jews on becoming God's chosen people. (In the future, when the redemption will be complete, there will be a fifth cup, corresponding to the additional level of (*ibid.*, 8), "I shall *bring you to the land . . .*") Each expression builds on the effects of the previous one, intensifying the redemption process.

Correspondingly, the Sages instituted the four cups of wine. If four nuts (or four fruits) would be eaten at the Seder, there would be four unrelated acts of eating nuts. The first nut or fruit is tasty, the second less so (but certainly not more so), and for the third or fourth there is almost no interest. With wine, however, the effect of drinking the four cups is cumulative; each cup intensifies the feelings of joy and exhilaration over the four-step process of redemption (from a lecture on the laws of Pesach given by Rav Shlomo Zalman in 1970).

מחבר
מיוסר

#2

וְרֵחַץ

נוטל ידיו ואינו מברך על נטילת ידיים. וטעם הנטילה לפי שצריך לטבול הכרפס במי מלח, וכל דבר שטיבולו במשקה טעון נטילת ידיים (שו"ע סי' תע"ג משנ"ב ס"ק נא).

ובמטה יוסף²⁵ כלל בכלל העונש הזה, גם את המזלזל בנטילת ידיים לדבר שטיבולו במשקה. ולמה החמירו חז"ל בנטילת ידיים עד כדי כך²⁶? ביאר המהר"ל²⁷ כי הידיים הם תחילת האדם. ואם תאמר, הרי הראש הוא תחילתו? כתב המהר"ל שכשאדם זוקף ידיו כלפי מעלה, הרי הם למעלה מראשו, ונמצא שהם תחילת האדם. וכאשר מזלזל הוא בנטילת ידיו, נמצא מזלזל בקדושת התחלתו, וחמור חטא הפוגם בהתחלה, לפי שהכל נמשך אחר ההתחלה, והפוגם בהתחלה מגיע לכלל העדר, שאם אין התחלה אין כלום. ואפשר שיש להקפיד בזה כליל הפסח בפרט, שגם הוא התחלה לישות ולהתהוות בכל דור ודור. כמו שכתב המהר"ל²⁸: "כי חג המצות הוא התחלת הויה והוא דומה לימי בראשית"²⁹.

וכל דבר שטיבולו במשקה טעון נטילת ידיים. מדברי הפוסקים¹⁷ משמע שדבר שטיבולו במשקה אין מקפידין עליו ליטול ידיים כל ימות השנה, אלא כליל הפסח בלבד¹⁸. ומה שמקפידים על נטילה זו כליל הפסח, כתבו בזה הפוסקים כמה טעמים. הלבוש¹⁹ כתב: "אפשר משום חובת הרגל ושהוא טיבול של מצוה, נהגו עצמן בטהרה יתרה"²⁰. ובערוך השלח²¹ כתב: שטעם הנטילה בשביל להתמיה את התינוקות בשינוי נוסף.

ועוד נ"ל לבאר בזה. רהנה על עצם נטילת ידיים אמרו בגמ' סוטה²², "א"ר זריקא א"ר אלעזר כל המזלזל בנטילת ידיים נעקר מן העולם", וכ"כ גם השו"ע²³. והעיר שם הבאר היטב²⁴ שאפילו זלזל פעם אחת, כמקרה הזה יקרהו.

17. עיין לבוש סי' תעג, ערוך השלחן שם אות יח, מהר"ם מרוטנבורג הביאו הטור סי' תעג. 18. עיין שער הציון תעג אות ט. 19. שם. 20. והט"ז סי' תעג ס"ק ו' התרעם על אלה שאינם מקפידים בנטילה זו בכל השנה, ושאל מה נשתנה הלילה הזה מכל הימים שבשנה. ואם בא לטהר עצמו טפי כלילה זה, היה לו להיזהר על כל פנים בעשרת ימי תשובה שנוהרים הכל לאכול פת של ישראל. אלא ודאי שאין כאן אלא חסרון זהירות ואין מדקדקין להשוות מדותיהם. 21. ערוך השלחן תעג אות יח, ועיין בהקדמת הנצי"ב להגדה אמרי שפר' שהנהיגו חז"ל לעשות בסדר כמו בזמן שאכלו פסחים, ובזמן המקדש נזהרו בדבר שטיבולו במשקה משום קדשים. 22. סוטה ד ע"ב. 23. אר"ח קנח ס"ט. 24. שם ס"ק טז, וברש"י סוטה ד ע"ב כ' המזלזל תמיד. 25. הביאו הבאר היטב שם ס"ק יא. 26. עי"ש ברש"י ובתוס'. 27. בחירושו על אגדות הש"ס סוטה שם. 28. מהר"ל גבורות ה' פמ"ו עמ' קעו. 29. ועיין מש"כ בספרי הגיוני הלכה ח"א עמ' 200. ועיין דבש לפי להחיד"א מערכה ל, אות יב.

seclude one's self from the world-at-large so that his growth will be pure and not negatively affected by outside influences. Thus, Avraham, who began mankind's pursuit of God, had to leave the home of Terach. However, once he reached perfection, then no outside influence

could sway his belief even in the slightest degree. Thus, Ya'akov, who reached the highest level of spirituality during the Dream of the Ladder, could live and raise children in Lavan's home and neither he nor they were harmed spiritually.

Note: The paragraph of "Arami o'ved avi" ("The Aramean sought to destroy my father") is recited at the time one offers *bikkurim* (first fruits) in the Temple. The *Bikkurim* Declaration became part of the *Haggada*. In the following paragraphs, the *Haggada* inserts the Tannaitic work, *Sifre*, which dissects each word of this Declaration.

Some things are destined

"He went down to Egypt": compelled by Divine decree

מִדֵּד מִצְרַיִם אָנוֹס עַל פִּי הַדְּבָר

Jewish philosophers have wrestled with the problem of how free will and Divine Providence (*hashgacha peratit*) could operate simultaneously. Free will is needed to hold people accountable for their actions. Divine Providence is needed to insure that *HaShem's* promises and prophecies are fulfilled.

have made the wrong decisions. But we must remember that we almost never see the full picture.

The *Haggada* does not attempt to resolve this dilemma. It simply informs us that there are times when our destiny is determined from Above. There is a force greater than ourselves that led our parents and/or us to have made certain pivotal decisions that have changed the course of their lives, our lives, the lives of our children and community, and the lives of Nation Israel.

An outside observer who studied the history of Ya'akov's descendants for the two hundred year interval after he "decided" to join Yosef in Egypt would have concluded that he had erred. During this period, the clan turned from an aristocratic, privileged family into the lowliest of slaves who were demeaned and called on to do back-breaking labor each and every day. Of course, that observer had no way of knowing that the servitude in Egypt was the laboratory which served to perfect the *middot* of Israel, and that in but a very short time God would redēem Ya'akov's progeny, reward them highly for their efforts, take them for His nation and give them the holy Torah.

There are times that these decisions seem to have been detrimental. Sometimes we feel that we

"The Historical Haggadah"
By: Rabbi Nachman Cohen

✓
#3

✓ A RENDEZVOUS WITH GOD

—◇—
"Had He brought us before Mount Sinai, and not given us the Torah — dayeinu — it would have been enough for us!"
—◇—

"The Night That Unites"
Rabbi Aaron Goldscheider

What purpose was there in coming to Sinai, if we were not to receive the Torah?

Rabbi Soloveitchik explained that even had we not received the Torah, the encounter with the Shechinah, God's presence, as He descended the mountain amidst thunder and lightning, would have left its impact on our souls forever.

The Rav would often speak of "the encounter of man with the Shechinah." The Rav, in describing the goals of Torah study, teaches us that there are two aspects to the experience of a Jew studying God's wisdom. The first aspect is intellectual: attaining understanding and wisdom by accumulating knowledge and deepening insight. However, there is a second aspect which is as important: the experiential, feeling that one is in God's presence. The Rav would refer to this aspect as a "rendezvous with the Holy One." He would speak of the exalted feeling of sensing the Divine. This experience of encountering God and feeling His presence is not only found through Torah study but should extend to a Jew's whole existence.

Rabbi Soloveitchik describes a profoundly personal and painful experience in his own life. The year 1967 was an extraordinarily difficult time for the Rav: in the short span of three months, his wife, his mother, and his brother all passed away. Rabbi Soloveitchik described the overwhelming pain and grief that he endured during these days. He movingly describes the following experience of turning to God and feeling His presence during his wife's illness.

... I could not pray in the hospital; somehow I could not find God in the whitewashed, long corridors among the interns and the nurses. However, the need for prayer was great; I could not live without gratifying this need. The moment I returned home I would rush to my room, fall on my knees and pray fervently. God, in those moments, appeared not as the exalted, majestic King, but rather as a humble, close friend, brother, father: in such moments of black despair, He was not far from me; He was right there in the dark room; I felt His warm hand, as if on my shoulder, I hugged His knees, as if He was with me in the narrow confines of a small room, taking up no space at all.

#4
[Faint handwritten notes and scribbles]

Pesah, the Passover-lamb that our ancestors ate during the time of the *Beit ha-Mikdash*, was for what reason? It was because the Omnipresent passed over our ancestors' houses in Egypt, as it is said: "You shall say, It is a Passover-offering to the Lord, because He passed over the houses of the children of Israel in Egypt when He struck the Egyptians with a plague, and He saved our houses. And the people bowed and prostrated themselves." (Ex. 12, 27)

(Mishnah *Pesachim* 10:5), is discussing the *Seder* in post-Temple times and he therefore uses the order *Pesah, mazzah, maror*.

(*Festival of Freedom*)

מִקֵּץ The birth of the *hesed* community – of a nation within which people unite, give things away, care for each other, share what they possess – is symbolized by the paschal sacrifice. God did not need the paschal lamb; He had no interest in the sacrifice. He simply wanted the people – slaves who had just come out of the house of bondage – to emerge from their isolation and insane self-centeredness into the *hesed* community, where the little that man has is too much for himself, where whatever he possesses transcends his ability to enjoy.

A new fellowship was formed around the paschal lamb; a new community sprang into existence. Being together, living with each other, sharing something many possess in common was made possible by the ceremonial of the paschal lamb. The *halakha* coined the term *havurah* with reference to the group gathering together for this ceremonial (e.g. Mishnah, *Pesachim* 8:7). Eating together is a great medium of communication between individuals. Therefore, everything is shared.

The slave suddenly realized that the little he has saved up for himself, a single lamb, is too much for him. The slave spontaneously does something which he would never have believed that he was capable of doing, namely, he knocks on the door of his neighbor whom he had never noticed, inviting him to share the lamb with him and to eat together.

(*Festival of Freedom*)

מִיָּד מִלֵּךְ There are two versions of this text. One version asks the question "al *shum mah*," and the other version is "al *shem mah*." What is the significance of these two versions?

The words *al shum mah* imply that the author of the Haggadah is asking God's reason for commanding us to eat *mazzah*. Thus, in asking *al shum mah*,

By: Rabbi Mordechai Garach

פֶּסַח שֶׁהָיָה אֲבוֹתֵינוּ אוֹמְרִים, בְּזִמְנֵן שְׁפִירַת הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קִיָּם, עַל שְׁנוֹם
מָה? עַל שְׁנוֹם שֶׁפֶסַח הַקְדָּוֶה בְּרוּךְ הוּא, עַל בְּפִי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְוַת
שְׁנֵאמְרָה: וְאָמַרְתֶּם זֶכֶר פֶּסַח הוּא לֵיָי, אֲשֶׁר פָּסַח עַל בְּפִי בְּרַי יִשְׂרָאֵל
בְּמִצְוַת בְּגִמְפוֹ אֶת-מִצְוֹתָי, וְאֶת-בְּפִיתֵינוּ הַצֵּיל, וְיִקְדַּח הָעַם וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ:

(שמואל"ב, ל"ד)

Yesat Mizrayim and not a book of stories. Haggadah means *halimud Torah*. The *mizvot* of *Pesah, mazzah u-maror* should be explained and interpreted within the framework of *sipur Yesat Mizrayim* – not in accordance with the unfolding of the events, but within the frame of reference of *halakha*, of the conceptual sequence of *mizvot*.

The focal *mizvah* nowadays is *mazzah*, for "mazzah in contemporary times is a biblical command, and *maror* is a rabbinic command" (*Pesachim* 120a). The verse states, "With *mazzot* and *merorim* you shall eat [the *korban Pesah*]" (Num. 9:11), indicating that *maror* needs to be eaten only when there is a *korban Pesah*. This conclusion would not apply to the *mazzah*, for there is another verse requiring its eating: "At the night you shall eat *mazzot*" (Ex. 12:18) – without reference to the *korban Pesah*.

Thus, while on the biblical level *maror* is dependent on the *Pesah* sacrifice, *mazzah* has two original aspects – one connected to the *Pesah* and one independent of it. During Temple times, one who ate *mazzah* fulfilled two commandments, while eating *maror* fulfilled only one Torah obligation. Halakhically, *Pesah* is the central *mizvah*, because *mazzah* and *maror* both depend on it. Fifty percent of *mazzah*'s importance depends on it, but *maror* depends on *Pesah* totally, for when *Pesah* is eliminated, there is no *maror mi-de-oraita*.

Therefore, in chapters 7 and 8, when Maimonides discusses the *Seder* in Temple times, he starts with *Pesah*, which determines the character of *mazzah* and *maror*, then continues with that which is more dependent upon *Pesah* – namely, *maror* – and concludes with *mazzah*. Yet in 8:9 he informs us that *al ha-sova* applies to both *Pesah* and *mazzah*, for "eating them is the *mizvah*," meaning that eating these items is the central *mizvah* – *Pesah* during Temple times, and *mazzah* today. In Temple times, *Pesah* overrides *mazzah* with regard to *al ha-sova*; nowadays, *mazzah* takes the place of *Pesah* as the central *mizvah*. Hence, in Maimonides' Haggadah, which is that "which Israel was accustomed to use in the time of the exile," the order is different. *Pesah* is explained first because it is *zekher la-Mikdash*, a memorial to the Temple. Then we explain *mazzah*, for it is the main *mizvah*, and finally *maror*. Similarly, Rabban Gamliel,

מ
#

נחלק ס"ב י"ב
ס"ב י"ב

מכסה את המצות ומגביה את הכוס עד אחר ברכת בורא פרי הגפן (טור ומחבר ס"י תע"ג ס"ז).

משנה פסחים קטז, ב

לְפִיכָךְ אֲנַחְנוּ תְּיָבִים לְהוֹדוֹת לְהֵלֵל לְשַׁבַּח לְפָאֵר לְרוֹמַם לְהַדְר
לְכַרֵּךְ לְעֹלָה וּלְקָלָם. לְמִי שֶׁעָשָׂה לְאַבּוֹתֵינוּ וְלָנוּ אֵת כָּל
הַנְּסִים הָאֵלֶּה. הוֹצִיאָנוּ מֵעֲבֹדוֹת לְחֵרוֹת, מִיָּגוֹן לְשִׁמְחָה, וּמֵאֵבֶל
לְיוֹם טוֹב, וּמֵאֶפְלָה לְאוֹר גְּדוֹל, וּמִשְׁעָבוֹד לְגֹאֲלָה, וְנֹאמַר לְפָנָיו
שִׁירָה חֲדָשָׁה הַלְלוּיָהּ.

נגאל גם כן. והנה בשעת קריעת ים סוף
עדיין היו ישראל שקועים בטומאתן, כמו
שמפורש במדרש (ילקוט בשלח רל"ח)
שהיו מלאכי השרת תמהין לומר בני אדם
עובדי ע"ז מהלכים ביבשה, ורק כשעלו
מן הים אז יצאו מטומאתן. ודבר זה
מפורש בקרא דכתיב (שמות י"ד, ל"א)
וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה
ה' במצרים ויראו העם את ה' ויאמינו
בה' ובמשה עבדו, וזה ה"י רק אחרי קריעת
ים סוף. ולפי זה מבואר למה לא אמרו
שירה מקודם דכל עוד דלא נשלמה גאולתן
עדיין לא נתחייבו בשירה, ורק אחרי
שהאמינו בה' ונשלמה גאולתן, אז אמרו
שירה, ולכן מיד אחרי ויאמינו בה' ובמשה
עבדו, כתיב, אז ישיר משה ובני ישראל,
דכיון והאמינו בה' ובמשה עבדו מיד
נתחייבו בשירה, ואז שרו מיד'.

נ"ו) בענין שירה על הנס. איתא במגילה
(דף י'): דמלאכי השרת רצו לומר שירה

ככל דור ודור, דניתוסף בזה דצריך לראות
את עצמו כאילו הוא בעצמו יצא ממצרים.
ועיין ברמב"ם (פ"ז הלכות חמץ ומצה
ה"ו) שכתב דלא סגי בזה שמראה בעצמו
כאילו יצא ממצרים אלא דצריך להראות
את עצמו כאילו עתה יצא ממצרים. וכל
זה אינו נכלל במה שאומרים דאילו לא
הוציא אותנו הקב"ה ממצרים עדיין היינו
משועבדים לפרעה במצרים'.

נ"ה) בענין שירה על נס יציאת מצרים.
הנה לא מצינו שבני ישראל אמרו שירה
כשיצאו ממצרים, ורק אמרו שירה אחרי
קריעת ים סוף. וצ"ע אמאי, הלא איכא
חיוב לומר שירה על הנס, וא"כ נתחייבו
לומר שירה מיד כשיצאו ממצרים על הנס
של יציאת מצרים.

ונראה לומר דכשנגאלו ישראל ממצרים
יצא גופם מעבדות לחירות, אבל הלא
המצריים גם שעבדו את נפשם של בני
ישראל, והיו שקועים במצרים במ"ט שערי
טומאה, והגאולה נשלמה רק כשנפשם

1. עיין באורחות חיים (הלכות ליל הפסח) ושכלי הלקט (סי' רי"ח) שהשוו את שני הדברים.
1. עיין בירושלמי פסחים (פ"י ה"ו) שהקשה למה לא אמרו בני ישראל שירה מיד כשיצאו
ממצרים. ותירץ הירושלמי שנייא היא שהיא תחילת גאולתן.

Concerning the eating of the matzah

The Rav
Moshe Feinstein
Haggadah

There is a well-known discussion regarding whether a person who is unable to eat a *kezayis* of matzah should eat less than the required amount — a *chatzi shiur* ("half the amount"). (When it comes to eating forbidden foods, even a *chatzi shiur* is forbidden.)

Reb Moshe (*Darash Moshe, Bereishis 18:1*) brought proof from

Moshe Rabbeinu, to whom Chazal applied the verse: אהב כסף לא ישבע (אָהַב כֶּסֶף, *A lover of money will never be satisfied with money* (Koheles 5:9). Chazal paraphrased this verse to mean that a lover of mitzvos will never be satisfied with the number of mitzvos he has done.

Hashem commanded the establishment of six cities of refuge, three in the territory east of the Jordan and three in Eretz Yisrael proper. Moshe knew that the three cities of refuge on the east side of the Jordan River would not become effective until the the other three cities would be selected, but he said, "A mitzvah that comes to my hand, I will fulfill." He therefore set aside the three cities east of the Jordan. Even though it was only "half a mitzvah," his love for mitzvos spurred him to do what he could in order to have some connection to the mitzvah.

Similarly, the Torah describes how the ritually impure people in the Wilderness wanted the *pesach*-offering to be slaughtered for them, as they said, "Let the blood of the offering be thrown upon the Altar for us by Kohanim who are pure, and let the meat of our offerings be eaten by those who are pure" (Rashi, *Bamidbar 9:7*). They argued that since a *pesach*-offering slaughtered for both pure and impure people is kosher (*Pesachim 61a*), the offering should be slaughtered and its blood sprinkled for both the pure and impure. In their state of impurity, they could not have any benefit from the offering, but out of love for Hashem and His mitzvos, they felt compelled to create some connection to the mitzvah, even though they

were exempt from the obligation and it was impossible for them to fulfill the mitzvah.

Likewise, Avraham Avinu was distressed over his dearth of guests, until Hashem brought him angels in the guise of Arabs. This seems puzzling, for there is no obligation of *hachnassas orchim* if there are no guests who require hospitality; being distressed over lack of guests is akin to being distressed on a weekday that it is not Shabbos! So great was Avraham's love of *chesed*, however, that he could not find rest unless he was able to help others.

Reb Moshe wrote (*Darash Moshe, Bamidbar 9:7*) that from here we learn that if someone cannot eat a *kezayis* of *maror*, he should at least taste a little bit.

לפני עשית המצות, ולא התנו את הכרחה בכונות נשגבות על פי תורת הסוד. מכאן, שכל קיום מצוה — מצוה הוא!"

(שיח שרפי קדוש, ח"א תמ"ב)

מרור

מעשה שספר הרה"ק רפי נחמן מברסלב זצ"ל: פעם יצאו יהודי וגרמני לערוף טיול ברחבי תבל, ובדרך אצל כספם, ולא היה להם מה לאכל. היה זה בערב הפסח, אמר היהודי לגרמני, אלמד אותך קצת ממנהגי היהודים בפסח, ובערב נכנס לאיזה בית כנסת; והיהודים רחמנים הם וירחמו עלינו ויקחו אותנו בתור אורחים לסדר של פסח. הוא למד אותו איך עושים קדוש ונוטלים ידים ועוד, רק שכח לומר לו שלפני שמתחילים לאכל את הסעודה אוכלים מרור. בערב נכנסו לבית כנסת ובעל בית אחר לקח את היהודי בתור אורח, ובעל בית אחר לקח את הגרמני, בחשבו שגם הוא יהודי.

הגרמני בא לסדר כשהוא רעב מפל היום, וצפה בכליון עינים שייסימו כבר את אמירת ההגדה ויתחילו בסעודת החג. בתחלה נתנו לו חתיכת כרפס במי מלח — ממנה ידאי לא שבע. אחר כך אמרו ואמרו, לבסוף נטלו ידים ונתנו לו חתיכת מצה והוא כבר שמח — פי חברו אמר לו שאז מגיעים לסעודה ומגישים בשר ודגים וכל מטעמים. ופתאום נתנו לו משהו לאכל — ונעשה לו כה מר בפיו ודמעות עמדו בעיניו, והיה בטוח שזוהי הסעודה המבטחת, ורק את זה יאכלו — מיד קם וברח מן השלחן בכעס רב וצעק, "יהודים ארורים, לאחר כל מהלך הסדר נותנים לאכל דברים כה מרים!" והלך לבית הכנסת לחכות לחברו ולהוכיחו על עצתו.

החבר הגיע לאחר זמן, שמח ושכע מהאכילה והשתיה, ושאל את הגרמני כיצד עבר עליו הסדר. הביע בפניו הגרמני את גודל אכזבתו. אמר לו היהודי: "אי לך, גרמני שוטה, אלו היית מחכה עוד קצת, הרי היה לך כל טוב, כמוני!"

כן הדבר בעבודת ה', ובהתקרבות לצדיק האמתי. שלאחר כל היגיעות והסגרות, כשמתקרבים לעבודת ה', באה לפעמים מעט מרירות לזכוך הגוף. ומי שמחכה עוד מעט וסובל אותה — מרגיש לאחר מכן כל מיני חיות ותענוג!

(אבנייה ברזל)

כורך

Marror is dipped in *haroset* and placed between two pieces of the bottom matzah. It is eaten as a "sandwich" in a reclining position following the recitation of the following:

זְכוֹר לְמִקְדָּשׁ בְּהִלָּל: כֵּן עָשָׂה הַלֵּל בְּזִמְנֵי שִׁבְעֵיט הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קָיָם. רַחֵם
כּוֹרֵךְ פֶּסַח מִצְרָה וְמִרְרוֹר וְאוֹכֵל בְּיַחַד. לְקַיָּם מִרָה שְׁנֵאָמַר: עַל־מִצְוֹת
וְמִרְדֵּיִם יֵאָכְלֵהוּ:

We eat leaning to the left

"The Night
That Unites"

REBUILDING THE WORLD WITH LOVE

"In remembrance of the Temple, we do as Hillel did"

Rav Kook suggests a hint as to why we adopt the practice of Hillel, the beloved Talmudic Sage, emulating his practice on our Seder night with the *Korech* sandwich.

We emulate Hillel's practice on our Seder night with the *Korech* sandwich.

Hillel is the great exponent for treating every individual with love and sensitivity. Hillel taught, "Be of the students of Aaron: Love peace, pursue peace, love all people, and bring all closer to the Torah." It is this approach of Hillel that brings about the rebuilding of the Temple.

In one of Rav Kook's most precious teachings he said:

Just as the Temple was destroyed by senseless hatred, *sinat hinam*, so it will be rebuilt with *ahavat hinam*, with an endless abundance of love.

Tonight as we aspire to our Redemption, Hillel's loving approach is critical in bringing that great day.

מִשְׁכַּן
וְדוֹדוֹ
כְּרֵסִים
יָקוּץ
מִבֵּית
וְדוֹדוֹ
מִבְּנֵי
מִצְרָה
מִרְרוֹר
טוֹר
שְׁלוֹמֵךְ
עוֹלָם
צַדִּיק
מִלֵּל
הַלֵּל
סִדְרָה

Step 11: Eat the meal

תורה

Perspective of Pesach: Late Middle Ages

Customs: Eating eggs in salt water and wearing a *kittel*

Historical
Haggadah

There are two Ashkenazic customs at the Seder that do not have a Talmudic source: wearing a *kittel* (white robe), and beginning the meal with a egg dipped in saltwater.⁹⁰

Some explain that wearing a *kittel*, a distinctive white robe, is a sign of joy for our deliverance. Vilna Ga'on maintains that the egg which is eaten at the beginning of the meal is that of the Seder Plate. The latter is a reminder of the *chagiga*. Others say that the custom arose because eggs were eaten during the recitation of the *Haggada* by the first-born who had fasted *Erev Pesach*. Neither interpretation accounts for the dipping in salt water.

Most interesting are the somber reasons given for these two customs. According to this view, the eggs eaten are not those on the Seder Plate. The reason these eggs are eaten is to remind us of the destruction of the Temple. It is noted that 9 Av always falls on the same day of the week as the first day of *Pesach*. The eggs are dipped in saltwater in remembrance of the tears of the Jews who toiled in Egypt. In a similar vein, the *kittel* is viewed as a shroud worn as a sign of mourning.

At first blush, relating these customs to the destruction of the Temple appears puzzling. The Temple and its practices are a focal point of the evening. The shank bone and egg on the Seder Plate recall the *pesach* and *chagiga* offerings. *Korekh*, which was the practice of Hillel when the Temple stood, is reenacted. Why add other

practices to recall the Temple? Moreover, these remembrances serve to remind us of the glory of the Temple. They are not meant to lead us to mourn the destruction of the Temple. Mourning on a festival is surely out of place and perhaps prohibited. Why then should mournful practices be introduced? Yet, within the context of the history of Ashkenazic Jewry, these practices can be well understood.

Pesach was an especially difficult and trying period of the year for Ashkenazic Jews. It was the time when the enemies of Israel tried to transform their joy into sorrow. It was the period when blood-libels abounded and the animosity of the masses was aroused. Pogroms increased during the *Pesach* season.

Within this context one can well understand why, during *Pesach*, there was tremendous sadness over the destruction of the Temple. Formally introducing this lament into the Seder by eating an egg dipped in salt water and wearing a *kittel* served to remind every Jew that until world Jewry returns to Israel with a rebuilt Temple, we remain in *galut* and continue forever as potential victims.

While at this moment, *barukh HaShem*, we, in the United States of America, live in a *Medina shel Chesed* (a benevolent country), we must remember why the egg and *kittel* were instituted. May *HaShem* rebuild the Temple speedily in our days.

living thing with contentment.¹ Blessed is the man who trusts in HASHEM, then HASHEM will be his security.² I was a youth and also have aged, and I have not

(1) *Tehillim* 145:16. (2) *Yirmiyahu* 17:1.

wrote our verse. "Those who deny God may become poor and starve" — they go *poor*, not having had success in their business ventures, and also go *hungry*, without anything to eat the whole day. But *those who seek Hashem*, on the other hand, by praying and serving God as they should, do not lose anything thereby; in fact, they "do not lack any good," and end up with more than their friends who *deny God*!

□ וְדַרְשֵׁי ה' לֹא יִחְסְרוּ כֵל טוֹב — *But those who seek Hashem will not lack any goodness.*

Rabbi Chanina ben Dosa was certainly "one who seeks Hashem," by any definition of the term. Yet the Talmud relates that he subsisted on a *kav* (around 2 liters) of carobs per week (*Ta'anis* 24b). How could it be said of him in his extreme deprivation that "he did not lack any goodness"?

The answer is that the verse does not say that those who seek Hashem "have all goodness," but rather that they "do not lack any goodness" — that is, though they may lead lives of deprivation, they do not feel themselves to be lacking anything, for they are satisfied with what they have. That makes them truly rich, according to the definition given in *Avos* 4:1: "Who is a rich man? One who is satisfied with his portion."

Being "satisfied with one's portion," explained Rav Shach, does not mean that one does not desire any more than what he has, for that is contrary to human nature. The Sages themselves said in the Midrash (*Koheles Rabbah*), "When someone gets a hundred [dinars], he wishes he had two hundred. When he gets two hundred he wishes he had four hundred." They also said (*ibid.*), "No man ends life with even half his desires fulfilled."

When the Sages speak of "being satisfied with one's portion," they obviously are not referring to someone who has no desire to attain more than what he has. Rather, they are speaking of a frame of mind by which a person realizes that he really has nothing coming to him by his own merit. He realizes that he deserves nothing, that whatever he has is supplied to him purely by the grace of God. Certainly, he would not mind having more than he has, but he does not believe that he is entitled to it, for even what he already has is not due him!

"לך אזכח זבח תודה"

חמץ ומצה יחידו

חז"ל אומרים בילקוט, כי לעתיד לבוא יתבטלו כל הקרבנות אולם קרבן תודה לא ייבטל לעולם. נשים ליבנו לכך שקרבן תודה הוא הקרבן היחיד שלכבודו נאמר מזמור מיוחד בתהלים, הוא פרק ק "מזמור לתודה". ועוד דין ייחודי ומעניין הוא, שקרבן תודה מוקרב תוך הבאת מצה וחמץ כאחד, כלשון הכתוב: "והקריב על זבח התודה חלות מצות בלולות בשמן... על חלות לחם חמץ יקריב" (ויקרא ז יב-יג).

הגדה
'ח' ס'
ס' ע'
ז'ב י' ע' ס'
א' י' ר' ס'

יש בכך מוסר השכל רב. את קרבן התודה מביאים אותם אנשים שהיו בצרה ונחלצו ממנה: חולה שנתרפא; אסיר שהשתחרר; ההולך במדבר וחוזר לשלום; והמפליג בים ששב אל חוף מבטחים. אומרת התורה: כשאתה מברך את הקדוש ברוך הוא על הצלתך, הבא עמך גם חמץ וגם מצה, חמץ כזכר לימים הקשים ומצה לזכר החרות; שכן כדי להודות כאמת מכל הלב צריך האדם לזכור היטב — ואף בצורה של המחשה — גם את הימים הקשים. על כך רומז לנו דוד המלך ע"ה, במזמור ק"ז בתהלים שממנו המקור לקרבן תודה, שבו הוא מתאר את הצרות העוברות על בני האדם ואת היחלצותו מהן בחסדי ה', ומסיים: "מי חכם וישמר אלה, ויתבוננו חסדי ה'" — שכן החכמה היא לשמור את כל אלה, גם את הצרה וגם את הפדות, ועל ידי כך יתבוננו בחסדי ה'.

ובדומה לכך מספרים חז"ל במדרש (בראשית רבה לט): "ויצא שם דוד בכל הארצות — יצא לו מוניטין בעולם, ומה היה מוניטין שלו? מקל ותרמיל מיכן ומגדל מיכן". כלומר: לדוד המלך היתה מטבע, שהיה בה מקל ותרמיל מצד אחד, ומגדל מלוכה מצד שני. בכך הראה דוד, שאף על פי שהוא מלך על כל ישראל, הוא איננו שוכח את תקופת המקל והתרמיל בעת שהיה רועה צאן.

ומוסיף המדרש, שגם למרדכי היהודי, היתה מטבע משלו ואף היא בסגנון דומה: "כי גדול מרדכי בבית המלך ושמעו הולך בכל המדינות — יצא לו מוניטין, ומה מוניטין שלו? שק ואפר מיכן ועטרת זהב מיכן". כדי להזכיר לדורות הבאים את חסדי ה', חרט מרדכי על המטבע גם את השק והאפר.

ומשום כך נאמר שבליל הסדר, כדי לקיים את מצות סיפור יציאת מצרים ו"זהגדת לבנך", יש לעשות זאת באופן של "מתחיל בגנות ומסיים בשבח", שכן אין להסתפק בהזכרת השבח, אלא יש להקדים קודם כל את השיעבוד, וכאמור: באופן של המחשה, ומתוך כך ההודאה לה' היא מושלמת.

(אגב, אנו מברכים בליל הסדר על אכילת מצה קודם שמברכים על אכילת מרור, והרי לכאורה היה צורך לפתוח באכילת מרור ולאחר מכן לעבור למצה, מה גם שעל פי הסדר הכרונולוגי של האירועים המרור קודם, שהרי המרור הוא זכר ל"וימררו את חייהם", ואילו, המצה מזכירה את ליל היציאה ממצרים כשהבצק לא הספיק להחמיץ — אם כן צריך היה להפוך את הסדר שכן המרור קדם למצה? ואומרים בחסידות, כי קשה מאד להרגיש את טעם המרור, כל עוד לא טעמו טעמה של חרות, טעמה של המצה. מכיון שמי שחי כל השנים במרור, מתרגל לכך, מסתגל למצב שלו, והוא לא מרגיש לעתים עד כמה חייו במרורים. ורק כאשר הוא מתחיל לטעום טעמה של חרות, הוא מבין רק אז, עד כמה היה נתון לפני כן בטעם של מרור...)

If one acted in this order (*seder*), God will accept his actions, and he will be blessed from heaven.

"Pesach Haggadah
Shirat Miriam"
Rabbi Yoel Zvi Rimon

Seder plate, Israel, second half of 20th century, embossed copper
The Wolfson Museum,
Hechal Shlomo

Food for Thought

Why Nirtzah?

Rav Avraham Yitzchak Kook (*Olat Re'iyah, Simanei HaSeder, Nirtzah*) noticed a difference in language style between *nirtzah* and the words that describe the other steps of the *seder*. Generally, the other words are all in the form of commands: "make *kiddush*," "wash," etc., whereas *nirtzah* ("it was accepted") is in the passive form.

This teaches us that we have undergone a significant process on the *Seder* night – an internal change. Now, at the end of the *seder*, we have attained such a high level of freedom and holiness that we are able to feel the holiness that surrounds without any action on our part. The soul itself has become so holy and pure to the extent that it

naturally accepts God.

Now we are ready to sing, to feel God's supervision of the world, to feel how God lights up the darkness of the night as though it were the light of the day (the *piyyut* "az rov nissim"), to feel how God's hand is raised on the night of the festival ("*ometz gevuratecha*"), to anoint God as our King ("*ki lo na'eh*"), to pray for the rebuilding of the *Bet HaMikdash* ("*adir hu*"), to feel that whatever happens in the world is carried out by "*echad mi yode'a – echad Eloheinu*," and to feel God's supervision over all who wish to tear one another apart, and to feel God's Existence – "And the Holy One, Blessed be He, came..."

